

Filosofit kaapin päällä

■ KLAUS KARTTUNEN

Raili ja René Gothóni: *Ajattelun aarteet*. WSOY 2007.

Kun uskontotieteilijäpariskunta innostuu kirjoittamaan filosofias-ta sopinee historiallisesti orientoitunut filologi sitä arvioimaan. *Ajattelun aarteet* on jaettu kuuteentoista väljän kronologisesti etenevään temaattiseen lukuun; jokaisessa on johdantokappale ja kaksi tai kolme (kahdesti peräti viisi) henkilöartikkelia. Esitys (544 s.) alkaa Kiinasta ja Intiasta; antiikille on omistettu kolme lukua, Lähi-idälle kaksi ja keskiajalle yksi. Kahdeksan lukua keskittyy uuden ajan ajattelun pääsuuntauksiin. Tuloksena on selkeä suurmiesten (ja kahden suurnaisen) kokoelma — joten ajatusta muotokuvista kaapin päällä on vaikea välttää. Toki esitys on sujuvaa ja valaisevaa sekä valikoima monessa suhteessa mielenkiintoinen ja perusteltu.

Otsikon hieman epämääräinen muotoilu vastaa hyvin sisältöä. Filosofia on tässä tulkittu sangen väljästi ja populaaristi. Termi ”elämänfilosofia” toistuu yhä uudestaan. Minä en kyllä nimittäisi Jeesusta ”juutalaiseksi filosofiksi”. Muhammad saa sentään nimikkeen profetta.

Tekijät ovat selvästi halunneet välttää yksipuolista keskittymistä länsimaiseen traditioon, mutta tulos jää hieman puolinaiseksi. Islamilaista ajattelua on sentään mukana aika hyvin, Muhamman it-sensä lisäksi peräti viiden ajattelijan voimin, mutta yksi perinteinen juutalainenkin filosofi olisi ollut paikallaan (Spinozaa ei lasketa,

mutta esimerkiksi Maimonides tai Ibn Ezra). Intia ja Kiina ovat mukana pikemminkin esimerkinomaisesti; sarjat Kungfutse – Laotse – Mao Zedong ja Buddha – Šaṅkara – Gandhi jättävät suurimman osan merkittäviä traditioita ulkopuolelle ja käsittelykin on sangen amatöörimäistä.

Huomattava osa nimistä kuuluu ikään kuin kaanoniin. Platon, Sokrates ja Aristoteles tai Locke, Hume, Kant ja Hegel — kukapa näitä voisi sivuuttaa. Valinnat muuttuvat kiinnostavimmiksi, kun tullaan uusim-paan aikaan. Ja vasta nyt tekijät saavat mahdollisuuden päästää naisetkin ääneen. Simone de Beauvoir sivuuttaa Sartren, ja Simone Weil saa edustaa eräänlaista varhaisfeminismiä. Viimeistä edelliseen lukuun on jälleen esimerkinomaisesti poimittu brasilialainen ja kenialainen moderni filosofi (Paolo Freire ja Henry Odera Oruka) kolmannen maailman edustajiksi. Yhteiskunnalliset ja poliittiset ideat ovat muutenkin esillä (Mao, Marx ja Rawls). Sarjan päättää Gadamer — eläviä ei ole otettu mukaan.

On tietenkin turha jahkailla tyyliin ”miksi tämä, miksi ei tuota”. Kaiken kaikkiaan teoksessa esitellään 45 ajattelijaa, tuskinpa joku toinen aiheesta kiinnostunut valitsisi juuri samat 45 nimeä. Tekijät sanovat suoraan valinneensa ajattelijoina, jotka ovat tavalla tai toisella puhutelleet juuri heitä. Tämä on sinänsä hyväksyttävää, ja yleensä artikkelit ovat empaattisen myönteisiä ja eläytyviä; kriittisiä sävyjä, kuten Hegelin ja Weilin kohdalla, aistii vain harvoin. Vaikka arviot ovat vain muutaman sivun mittaisia, tekijät yrittävät tarkastella kutakin järjestelmää sisältä päin ja näyttää, mitä kyseinen ajattelijaa on ide-

oillaan tarkoittanut. Kriitikot eivät yleensä saa suunvuoroa.

Jos kirjoittaisin tätä arvostelua perinteiseen saksalaistyyliin, tässä seuraisi pitkä luettelo virheitä. Sillä valitettavasti niitä on kymmenittäin pienissä yksityiskohdissa. Muutama esimerkki sopinee sentään mainita. Buddhai perustanut luostareita (s. 58), niiden aika tuli vasta myöhemmin. Gandhin isä oli kyllä pienen ruhtinaskunnan ministeri, mutta se ei tee hänestä poliitikkoa (s. 83). Gandhi itse ei vastustanut kastijärjestelmää (s. 85), vaan kastierottelun epäkohtia. Sofistien kukoistus osuu 400-luvulle, ei 100-luvulle (s. 125). Xenofonin *Kyrupaideia* — miksi kirjoitetaan latinaksi *Cyropaedia*? — ei käsittele Sokratesia (s. 127). Aristoteleen teoksia ei suinkaan ole suomennettu kokonaisuudessaan (s. 147), vaikka niin on viime aikoina usein väitetty. On kyllä totta, että Plotinos kirjoitti käsitteet Yksi, Järki ja Sielu suurella alkukirjaimella (s. 177), mutta pienet kirjaimet keksittiinkin vasta muutama vuosikymmentä myöhemmin.

Intian kohdalla huomio kiinnittyy virheeseen, joka toistuu niin usein, että tekijät ovat hyvin voineet saada sen käyttämistään lähteistä — itse asiassa taisin itsekin nuorena kuvitella samoin. Köysi (ei suinkaan oksanpätkä, s. 77), jota hämärässä luullaan käärmeeksi, ei nimittäin ole Šaṅkaran keksimä esimerkki harhan kuvaamiseksi, vaan ikivanha epistemologinen ongelma, josta eri koulukunnat ovat esittäneet hyvinkin erilaisia ratkaisuja. Ensimmäisen kerran se tava-taan stoalaisella Sextos Empeirikoksellalla, mutta alun perin ongelma lienee kyllä Intiasta. Šaṅkara ei ole läheskään ensimmäinen, joka sitä on pohtinut, eikä hänenkään tulkin-

tansa ole aivan niin yksioikoinen, kuin tekijät väittävät. Vaikka havaittu köysi ja luultu käärme kuuluvat harhan piiriin, niillä on silti aivan erilainen totuusarvo, eikä edes käärme ole vailla eräänlaista relatiivista olemassaoloa.

Kirjoittaja on Etelä-Aasian tutkimuksen ja indoeuropeistiikan professori.